

Rafael Roca Ricart (Universitat de València)

Les traduccions catalanes de Teodor Llorente: gènesi i model lingüístic

1. Llorente, traductor dels poetes romàntics

L'escriptor i periodista valencià Teodor Llorente Olivares (1836-1911) fou reconegut en vida com un dels més excel·lents traductors al castellà dels principals poetes romàntics europeus. La seua dedicació traductora s'inicià ben jove, durant els anys d'estudiant universitari, de vegades de la mà del seu amic i company Vicent Venceslau Querol, i sovint sense conèixer ni dominar l'idioma dels autors que traduïa. Al respecte, un dels seus biògrafs, Miquel Duran de València (1936: 11-12), escrigué:

Amb una paciència il·limitada i una constància admirable, sense mestre, només amb l'auxili de la gramàtica i el diccionari, en els moments que li deixaven lliures els estudis de la Universitat, aconseguí de dominar els idiomes francès, italià, alemany i anglès.

De fet, fou aquest afany líric i traductor el que el portà a elaborar versions líriques d'autors com ara Víctor Hugo, Lord Byron, Lamartine, Goethe i Heine, entre d'altres. Pel que fa a les fites traductores llorentines cal assenyalar que l'any 1858, amb 22 anys, ja tenia preparada la traducció de les *Meditaciones poéticas* de Lamartine, amb pròleg d'Antoni Aparisi i Guijarro –un dels seus mentors lírics–, una obra que finalment quedà inèdita. Així, la primera traducció que Llorente publicà fou el volum *Poesías selectas de Victor Hugo*, que portava pròleg d'Emilio Castelar i que veié la llum en 1860 a Madrid, la ciutat on s'havia traslladat a preparar el doctorat. Segons afirmà el professor Manuel Sanchis Guarner (1959), entre tots dos autors, traduït i traductor, s'hi produí una concomitància d'interessos i pensaments, ja que «Hugo, como Llorente, poseía orgullosamente las virtudes burguesas: amor a la familia, afición al trabajo y al orden».

Entre les traduccions líriques posteriors cal destacar el volum *El Corsario* (1863), de Lord Byron, que realitzà a mitges amb Querol; la tragèdia *Zaira*, de Voltaire, publicada a Barcelona en 1868; el volum *Leyendas de oro* (1875), que incloïa composicions de Schiller, Hugo, Heine, Lamartine i altres, i que conegué diverses edicions; *Amorosas* (1876), amb noves poesies de Heine, Hugo, Byron, Lamartine i Musset, entre altres; la cèlebre versió del *Fausto* de Goethe (Barcelona, 1882), la traducció que més el donà a conèixer en l'àmbit de la literatura castellana i que fou qualificada per Sanchis Guarner (1959) com una «empresa de titanes»; les *Fábulas de La Fontaine* (Barcelona, 1885); el volum *Poetas franceses del siglo XIX* (Barcelona, 1906); i la segona sèrie de les *Leyendas de oro* (1908), en què donà cabuda a composicions dels principals poetes catalans i mallorquins.

Aquesta fecunda activitat traductora li valgué les lloances d'alguns dels més reputats crítics literaris i també diversos retrets. Entre els elogis, en figuren dos d'escriptors castellanoparlants –José Martínez Ruiz «Azorín» (1894: 70-71) i Marcelino Menéndez y Pelayo (1909: XVI-XVIII)–, i dos de catalanoparlants. Així, cal assenyalar que l'any 1908 el mallorquí Joan Alcover qualificà Llorente com «el mejor, por no decir el único, poeta traductor de España»;¹ mentre que en març de 1909, i a propòsit de la primera sèrie de les *Leyendas de Oro* (1875), el català Joan Maragall li confessà que les seues traduccions «foren la primera finestra que'm fou oberta a l'aire lliure de la poesia mundial».²

Entre les censures figura la de prendre's una excessiva llibertat a l'hora de traslladar els poemes d'una llengua a una altra, amb la qual cosa moltes vegades el que feia era, més aviat, una recreació de l'original. Amb tot, el professor Sanchis Guarner (1959) el defensà d'aquesta acusació de la següent manera:

Los exigentes críticos de hoy en día podrán encontrar excesivamente libres las traducciones en verso llorentinas. Pero sería grave pecado desenfocar su valoración al no situarlas en su propia época. Llorente cumplió con suma dignidad y eficacia la misión del traductor.

D'altra banda, el fet que la immensa majoria d'aquestes versions líriques varen ser redactades quasi sempre en castellà portà a alguns crítics valencians de la segona meitat del segle XX, com ara Ricard Blasco, a qualificar-les d'«ocasions perdudes». Afirmava Blasco (1984: 49) al respecte de les traduccions de Llorente:

Ens trobem davant d'una faceta indispensable per comprendre la personalitat del «patriarca». Al capdavant, esmerçà bona part de les seues energies traduint. Publicà quasi més poesies traduïdes que no originals. Amb un resultat gris i mediocre, diga el que diga Azorín. Cap de les seues versions poètiques no és recordada com a modèlica. I cap no obrí nous horitzonts a la poesia valenciana.

Cosa que no sols entra en contradicció amb l'opinió d'Azorín, sinó també de Marcelino Menéndez y Pelayo, Joan Alcover, Joan Maragall i Manuel Sanchis Guarner.

Potser siga a causa de la visió tan negativa que a partir d'un determinat moment Blasco i d'altres crítics imprimiren a la faceta traductora de Llorente i, en general, al gruix de la seua obra que, tret de Francisco Lafarga (2000 i 2001), han sigut ben pocs els estudiosos que s'han acostat a examinar les traduccions llorentines; i menys encara els qui han tingut present que, a banda dels volums més amunt assenyalats, Llorente també traduí sis composicions líriques al català, pertanyents a distintes èpoques i circumstàncies, la majoria de les quals varen ser publicades de manera esparsa i de les quals es tenen molt poques notícies. Així, cinc d'aquestes poesies varen ser incloses en 1936 per Teodor Llorente Falcó, fill de Llorente, en el volum *Poesies valencianes*, en l'apartat titulat «Poesies no incloses en anteriors edicions per considerarles son autor de poca importància o defectuoses»; mentre que totes sis varen ser reproduïdes en 1983 per Lluís Guarner en el volum *Poesia valenciana completa* de Teodor Llorente, que de fet és una ampliació del de Llorente Falcó.

¹ Carta 587: *Epistolari Llorente*, vol. II, Barcelona, 1930, p. 220.

² Carta 656: *Epistolari Llorente*, vol. II, Barcelona, 1930, p. 276. D'altra banda, en agost de 1909 Maragall publicà un article a la revista *Cultura Española*, p. 543-544, que posteriorment fou reproduït a *El Mercantil Valenciano* (14-XI-1909) amb el títol «Llorente traductor».

D'aquesta manera, el present treball persegueix dues finalitats: d'una banda, aportar la màxima informació possible sobre l'origen i les circumstàncies que motivaren la realització d'aquestes sis traduccions catalanes; i, d'una altra, analitzar quin model lingüístic hi féu servir Llorente, i comprovar si diferia de manera notòria del que utilitzà en la lírica valenciana de creació pròpia, ja que això permetrà perfilar millor quin era el model de llengua literària catalana que féu servir el patriarca de la Renaixença valenciana.

2. La gènesi de les traduccions catalanes

Vegem, doncs, en primer lloc quines són aquestes sis traduccions catalanes i quina informació històrica hi podem aportar. D'entrada, sembla convenient dividir les composicions en dues parts: 1) les que, o bé no coneixem la data de publicació originària, o bé romangueren inèdites fins a 1936; i 2) les que coneixem la data exacta i el lloc en què varen ser publicades. D'aquesta manera, començarem per les primeres, perquè tot sembla indicar que són també les més antigues. Es tracta de tres composicions en què convé, encara, realitzar una nova subdivisió: entre les dues que varen ser publicades i la que, segons tots els indicis, restà inèdita.

Així, comprovem com, amb el títol de «La fulla», Llorente traduí dotze versos que subtitulà «Imitació d'Arnaut». Segons assenyalà Llorente Falcó (Llorente 1936: 412), aquesta composició fou «publicada en «El Consultorio», diari de València». És molt possible, però, que es tracte d'un error. D'una banda, perquè no consta l'existència de cap diari anomenat *El Consultorio*; i d'una altra perquè, quaranta-set anys després, Lluís Guarner (1983: 509) esmenà la informació del fill de Llorente i assenyalà que la composició «La fulla» havia sigut publicada en el diari *El Conciliador*.

Efectivament, segons informa l'*Almanaque Las Provincias* per a 1908 (p. 321), durant uns mesos de 1857 a València es publicà un periòdic que portava per títol *El Conciliador* i que estava dirigit per l'escriptor i ex escolapi Pasqual Pérez i Rodríguez. De fet, n'hi ha constància que fou allí on el jove Llorente publicà les seues primeres poesies valencianes. Per tant, és ben probable que hi aparegueren tant aquesta «Imitació d'Arnaut» titulada «La fulla», com la que porta per títol «Imitació de Sannazaro» –que Llorente Falcó també assenyalava com a «publicada en «El Consultorio» i Lluís Guarner com a apareguda en *El Conciliador*–, i que és quasi segur que, tant per l'estil poètic com pel lloc on fou publicada, pertany a una mateixa època. Siga com siga, com que la consulta d'*El Conciliador* no és possible, tant la versió de «La fulla» com de la «Imitació de Sannazaro» a què tenim accés són les que en 1936 reproduí Llorente Falcó. Finalment cal assenyalar que el poema «La fulla» conegué una traducció castellana coetània, aquesta vegada deguda al poeta Vicent Greus i Roig³, amic personal de Llorente; i que en 1946 la versió valenciana d'aquesta composició fou musicada i convertida en *lied* pel compositor valencià Manuel Palau Boix.⁴

³ Però publicada a meitat de la dècada del segle XX. Vegeu: Greus (1942: 91). D'altra banda, sobre la vida i l'obra de Vicent Greus, vegeu: Roca (2007d).

⁴ La partitura fou publicada a ««La fulla». Leyenda. Poema de Teodoro Llorente Olivares, Música de Manuel Palau Boix», *Almanaque Las Provincias* per a 1947, València, 1946, p. 337-338.

Pel que fa a la tercera traducció, que tanca aquest apartat, es tracta d'una versió del fragment final del cant Vè de l'«Infern» de *La Divina Commedia*, l'obra de Dante Alighieri, concretament del moment en què, «en el segon circul del infern ahon se castiguen els amors il·licits, encontraren Dante y Virgili entre altres dosombres que volen juntes», segons que resa el text que encapçala la traducció (Llorente 1936: 387). És molt probable que la versió llorentina romanguera inèdita fins a 1936, en què fou editada pel seu fill amb el títol «Els amants de Rímini». Amb tot, resulta complicat saber si Josep M. de Segarra (1950) la tingué en compte a l'hora de fer la seua versió de *La Divina Comèdia*.

D'altra banda, la primera de les tres traduccions catalanes de Llorente que integren el segon apartat (les que sí sabem quan i on varen ser publicades) és «Contemplació», una breu composició subtítolada «Versôs traduïts de Víctor Hugo», un dels poemes dels quals Llorente manifestà major entusiasme. Cal dir que el poema «Contemplació», de dotze versos, veié la llum l'any 1874 en l'*Anuari Català*; però que, tanmateix, no fou integrada per Llorente Falcó en el volum de 1936, possiblement per oblit.

El segon dels poemes porta per títol «Marius», i es tracta d'una composició que l'escriptor provençal Víctor Lieutaud, bibliotecari de la ciutat de Marsella, presentà a la primera edició de les Festes Llatines, el certamen literari que tingué lloc a Montpeller en maig de 1878. Segons l'explicació que en donà *Las Provincias* (27-VI-1878),

la *Sociedad para el estudio de las lenguas románicas* había señalado el premio de una cigarra de oro para la poesía que mejor recordase un hecho glorioso de la raza latina, y el Sr. Lieutaud ha encontrado asunto muy apropiado en la sangrienta batalla en que Mario libró al mundo romano de la amenazadora invasión de cimbrios y teutones.

Llorente, que assistí a aquelles Festes Llatines (Roca 2007a: 339-350), degué quedar meravellat amb el poema; i fou per això que, un mes després de finalitzat el certamen, el 27 de juny de 1878, l'oferí als lectors de *Las Provincias* encapçalat del text que acabem de reproduir i acompanyat d'una traducció catalana realitzada per ell mateix que introduïa de la següent manera:

El director de *Las Provincias*, deseoso de dar al autor de esta bella poesía una prueba de afectuosa consideración, y para que los lectores del periódico que desconozcan el provençal comprendan mejor su sentido, ha hecho una versión poética en valenciano. Héla aquí;

L'autor provençal li agrai el gest en carta personal datada a Marsella el 10 de juliol de 1878⁵. Posteriorment, l'any 1936, en integrar-la al volum *Poesies valencianes* de Teodor Llorente, el fill del poeta, Llorente Falcó, l'acompanyà de la següent nota:

Esta composició de V. Loetaud (sic), premiada en lo Certamen de Montpeller del any 1878, va ser traduïda per Llorente per a que'ls lectors de «Las Provincias» pogueren apreciar les seues belleces, y publicá al mateix temps la original y la traduïda. Llorente assistí al Certamen de Montpeller (Llorente 1936: 412).

Quaranta-set anys després, Lluís Guarner (1983: 508-509), més lacònic, apuntà: «Poema de Loetaud (sic) premiat al certamen de Montpeller en 1878 (i que aparegué a *Las Provincias*

⁵ Carta 60: *Epistolari Llorente*, vol. I, Barcelona, 1928, p. 60-61. Vegeu també la núm. 88, p. 80-82.

al costat de la traducció llorentina)». És ben probable, però, que Guarner en desconeguera la data de la primera edició, ja que l'emplaçament originari de la traducció ha passat desapercebut per als estudiosos. De fet, la composició no fou detectada per María Ángeles Ciprés Palacín (2002), de la Universidad Complutense de Madrid, en el treball de recerca titulat «Las traducciones catalanas del provenzal en la prensa del siglo XIX».

Finalment, l'última traducció catalana de Teodor Llorente és, també, la més carregada d'història. Es tracta d'una versió del *raconto* de l'òpera wagneriana *Lohengrin* que el poeta valencià realitzà perquè el tenor català Francesc Viñas la cantara en el Teatre Principal de València, ocasió que s'esdevingué durant la funció benèfica que tingué lloc el 24 d'octubre de 1905⁶. L'admiració i consegüent amistat que s'establí entre Llorente i Viñas venia de dues dècades enrere⁷, dels anys en què el tenor català havia triomfat a València interpretant, precisament, l'òpera *Lohengrin*, i Llorente, en senyal d'admiració i agraïment, li havia dedicat un poema en què qualificava el tenor com a «jove, galán, valent y triunfador».⁸

Pel que a la versió llorentina respecta, cal dir que aparegué en *Las Provincias* el 25 d'octubre de 1905 (data de publicació que tampoc no es coneixia), sota el títol «Función a beneficio de las Escuelas de Artesanos», i encapçalada del següent text:

La traducción valenciana del racconto de Lohengrin, que cantó anoche el Sr. Viñas, es un arreglo, hecho por el Sr. Llorente, de la versión catalana cantada por el eminente artista en Barcelona. Está bastante modificada, y algunas estrofas son completamente nuevas.

Pel que sembla, la interpretació que féu Viñas del text de Llorente, i que havia sigut anunciada amb anterioritat, aixecà una certa expectació. I per això, en aquell mateix exemplar de *Las Provincias*, també podia llegir-se:

De propósito dejamos a Viñas en último término. Además de su maestra labor, de su derroche de facultades, de su admirable interpretación del *Profeta*, de *Radamés* y *Lohengrin*, atraía el interés por el anuncio de cantar el *racconto* célebre de la obra de Wagner en valenciano, con traducción de D. Teodoro Llorente. Fué, puede decirse, el *clou* de la noche. Cuando después de la versión italiana cantó la valenciana, la espectación fue grande. Los versos límpidos y bellos de la traducción adquirieron singular vida en la música del genial autor, y al terminar (...), la ovación sonó más estruendosa que nunca al poeta y al cantante, ante aquella prueba de amor a la tierra.

Finalment, cal apuntar que, un any després, en octubre de 1906, la versió de Llorente fou reproduïda a la «revista literària setmanal» *Catalònia*, de Barcelona, sota el títol «Lo Lohengrin en valencià».⁹ I com a curiositat que, en integrar-la el 1936 en el volum *Poesies valencianes* escrites per Teodor Llorente, a més de donar-li el títol d'«El sant Graal» –no sabem si per indicació de son pare o per iniciativa pròpia–, Llorente Falcó oblidà copiar la tercera estrofa. Error que, anys després, Lluís Guarner (1983: 486) reproduí i nosaltres, en l'apèndix documental amb què es clou aquest treball, hem esmenat.

⁶ Vegeu: «Los teatros en Valencia. Principal», *Almanaque Las Provincias* per a 1906, València, 1905, p. 292.

⁷ Vegeu la carta 389: *Epistolari Llorente*, vol. II, Barcelona, 1930, p. 59-60.

⁸ Amb el títol «A Francesch Vinyas, demprés de cantar la òpera «Lohengrin»», fou publicada a *Las Provincias* (27-I-1889).

⁹ «Lo Lohengrin en valencià (Relació)», *Catalònia*, núm. 12, Barcelona, 13 d'octubre de 1906, p. 7.

3. El model lingüístic

Pel que respecta als trets més importants que, des d'un punt de vista lingüístic, caracteritzen les traduccions catalanes de Llorente, i sense oblidar que ens situem en una època prenortativa, cal destacar:

Pel que fa a la morfologia:

- Ús indistint de les formes plena (*me / te*) i reforçada (*em / et*) dels pronoms personals febles de primera i segona persona del singular en posició preverbal: «El vent que volant *em* du» («La fulla») / «*me* diuen unes y altres...» («Contemplació»); «*Et* tinch sempre que vore» («Imitació de Sannazaro») / «*te* ho diré, com aquell que parla y plora» («Els amants de Rímini»).
- Ús de les formes simples dels demostratius de primer i segon grau: «*este*, que tindre prop sempre vullch yo», «portareu a *estos* dos a un amarg fi!» («Els amants de Rímini»), i «al lluytar en *eixa* noble guerra» («El sant Graal»).
- Ús majoritari de les formes dels possessius àtons: «*Mon* pare Persifal reina en sa gloria» («El sant Graal»); «naixqueren *mes* amors tan desgraciats», «be ho sap *ton* conductor», «com l'amor agafa en *sos* enfilats» («Els amants de Rímini»); «dona *son* ombra esglay» («Marius»); i «*son* fill y caballer» («El sant Graal»). Amb tot: «*els seus* incerts desitjos» («Els amants de Rímini»).
- Ús majoritari de l'article «lo» amb valor masculí singular: «Y no hi há en *lo* cel núbols» («Contemplació»); «*Lo* Nort á millers llansa homes» («Marius»); «*lo* Montsalvat gloriós» («El sant Graal»). Amb tot: «*el* mon al seu pas» («Marius»).
- Confusió de les preposicions «amb» i «en»: «a Lancelot, llegiem *en* plaer» («Els amants de Rímini»).

Pel que fa a la morfologia verbal:

- Ús exclusiu de la desinència *-e* en la primera persona del singular del present d'indicatiu: «Y no'm *queixe*» («La fulla»); «...per aixó yo *plore*» («Imitació de Sannazaro»).
- Ús indistint de les formes verbals del pretèrit indefinit en *-és* i en *-era*: «ho *hagués* tot ofegat» («Marius») / «Una esperanza de descans *poguera*» («Imitació de Sannazaro»).
- Ús indistint del passat simple i del passat perifràstic: «li *responguí*» / «*vaig* baixar pensatiu» («Els amants de Rímini»).
- Ús de les formes no velaritzades del gerundi: «*havent* preguntat qui son», «*dient*: ¡ay de mí!» («Els amants de Rímini»).
- Ús de la forma «fon» en la tercera persona del singular del passat simple del verb «ser»: «Galeot *fon* el llibre y el que'l feu» («Els amants de Rímini»); «pe'ls àngels del Senyor *fon* abaixat» («El sant Graal»).
- Ús de les variants informals dels infinitius dels verbs «veure» i «tenir»: «Et tinch sempre que *vore*» («Imitació de Sannazaro»); «per *tindre* pau de sa continua guerra» («Els amants de Rímini»).
- Ús de la perífrasi d'obligació castellana «tenir que + infinitiu»: «La lley, en mí, cumplida *té que ser*» («El sant Graal»).

Pel que fa al lèxic:

- Ús indistint de les formes etimològica i analògica del plural del substantiu «home»: «que un jorn als *hómens*» («El sant Graal») / «Lo Nort á millers llansa *homes*» («Marius»).
- Ús exclusiu de l'adverbi «així»: «Y ella *així* m contestá», «Mentres *així* parlava» («Els amants de Rímini»); i absència, per tant, de la variant popular valenciana «aixina».
- Ús de castellanismes habituals a l'època, com ara: «pues» («Imitació de Sannazaro»), «algo» i «antes» («Contemplació»).
- Absència de la consonant antietimològica de «tesor»: «com *tesor* el més preuat» («El sant Graal»).
- Ús de la variant antiga «devallar»: «del Cel *devalla* una coloma» («El sant Graal»).

4. Conclusions

Tot això ens porta a diverses conclusions. Així, des d'un punt de vista històric i ideològic, podem dir:

- Que les traduccions catalanes de Llorente, tot i ser-ne poques (dins del conjunt líric de l'autor), mereixen ser tingudes en consideració, ja que el seu procés de gestació ens parla dels gusts i les prioritats tant de l'època com del traductor, un dels principals escriptors valencians del moment.

Des d'un punt de vista formal i lingüístic, aquests sis poemes permeten assenyalar:

- Que s'hi aprecien dos estils de traducció: un de més fidel a l'original, del qual en podria ser exponent la composició «Marius» (1878); i un altre de més lliure, que podia estar representat pel *racconto* de *Lohegrin* (1905).
- Que, com també passa en les composicions de creació pròpia, Llorente manifestà una preferència lèxica i morfològica per les formes i variants pròpies del dialecte valencià.
- Que, tot i tractar-se d'una època prenortativa i de clara supeditació del català respecte a l'espanyol, l'ús de castellanismes, tant lèxics com sintàctics, fou molt minoritari. La qual cosa indica que ens trobem davant d'un autor amb vocació cultista i gran competència lingüística.
- I que, en conseqüència, es pot afirmar que el model lingüístic de les traduccions catalanes de Llorente és notablement culte i no difereix de manera significativa del de la lírica de creació pròpia, on s'hi constata, per exemple, un ús indiscriminat de les formes simples i reforçades dels demostratius.

¶

5. Apèndix documental

Atés l'interès històric i lingüístic que presenten, i el fet que mai no han sigut transcrites conjuntament i de manera completa, reproduïm a continuació el text de les sis composicions que actualment conformen el corpus conegut de les traduccions catalanes de Teodor Llorente, amb indicació del lloc d'on han sigut transcrites.

La Fulla¹⁰

Imitació d'Arnaut

¿Solta del arbre ahon vas tú?
 ¿Ahon vas, pobra fulla morta?
 –Yo no ho sé; vaig ahon em porta
 El vent que volant em du.

Desde el día c'arrancá
 La rama en la que naixquí,
 Yo vaig del bosch al jardí,
 De les montanyes al plá.

Y no'm queixe, ¿qué he de fer?
 Vaig ahon van totes les còses,
 Com les fulles de les ròses,
 Com les fulles del llorer.

Imitació de Sannazaro¹¹

¡Ay! per qué, ánima meua, banyá en plors
 Et tinch sempre que vore
 Si no donen fi els plors als teus dolors?
 –Pues per aixó yo plore;
 Que si á les meues llágrimas sixquera
 Una esperanza de descans poguera
 Donar al meu dolor, tanta a[!]jegría
 D'eixa sola esperanza yo tinguera
 Que plorar no podría;
 Mes ¡ay! sense esperanza
 De plorar la meua ánima no's cansa.

Els amants de Rímini¹²

Traducció de Dante (Infern, cant 5)

En el segon circul del infern ahon se castiguen els amors il·licits, encontraren Dante y Virgili entre altres dosombres que volen juntes, y havent preguntat qui son, respon una d'elles:

Allá en la platja está la meua terra
 ahon en la mar el Po cansat descén
 per tindre pau de sa continua guerra.
 L'amor que'ls cors sensibles prone encén,
 a este prendá del cos que m'arrancá
 la mort, y el modo encara hui m'ofén.
 L'amor que a qui es volgut voler el fa

¹⁰ Publicada a Llorente, Teodor, *Poesies valencianes*, València, Establiment Tipogràfic F. Doménech, S. A., 1936, p. 353.

¹¹ Publicada a Llorente, Teodor, *Poesies valencianes*, València, Establiment Tipogràfic F. Doménech, S. A., 1936, p. 355.

¹² Publicada a Llorente, Teodor, *Poesies valencianes*, València, Establiment Tipogràfic F. Doménech, S. A., 1936, p. 387-388.

me va encendre per ell en foc tan fort
que, com tú veus, encara ardent está.

L'amor els dos també portá a una mort
Caina, el matador aguarda encara
escoltant yo parlar d'aquella sort
a aquelles pobres ànimes, la cara
vaig baixar pensatiu, i veentme així
el poeta em digué: ¿Qué penses ara?

Y yo li responguí dient: ¡ay de mí!
cuants desitjos, cuants dolços pensaments
portareu a estos dos a un amarg fi!

Y tornantme capa ells: els teus torments
m'arranquen, oh Francesca, li vaig dir,
estos plors que'ls meus ulls cremen ardents.

Mes digué: ¿cóm vos va fer sentir
els seus incerts desitjos el amor,
quand trovareu la ditja en un suspir?

Y ella així'm contestá: res hi ha pitjor
que recordar en bon temps a deshora
en els treballs: be ho sap ton conductor.

Mes si vols tú que't diga ahon y en quina hora
naixqueren mes amors tan desgraciats,
te ho diré, com aquell que parla y plora
com l'amor agafa en sos enfilats
a Lancelot, llegiem en plaer,
junts estaven, a soles, descuidats.

Nos miraven els dos sense voler
turbats y trémuls, al llegir alló;
mes una cosa sols caure'm va fer:

Cuand llixquerem que, cego en sa pasió,
els llabis li besá el fogós amant,
este, que tindre prop sempre vullch yo,

En la boca em doná un bes tremolant:
Galeot fon el llibre y el que'l feu,
ya no llixquerem mes d'allí en avant.

Mentres així parlava aquella veu
l'altra ànima plorava tant, que'l cor
la pena m'oprimía, em faltá el peu
y caiguí com es cau aquell que's mor.

Contemplació¹³

(Versos traduïts de Víctor Hugo)

Davant de mi la mar y damunt les estreles!
Y no hi há en lo cel núbols! Y no hi há en la mar veles!
Y los meus ulls traspassen lo mon qu'estan mirant!
Y els arbres, les flors, l'aire, y en fi totes les coses,
pareix que algo demanen en lurs veus misterioses
á les marines ones y als fochs del cel brillant.

¹³ Publicada en l'*Anuari Català 1875*, Barcelona, Estampa de L. Obradors y P. Sulé, 1874, p. 204.

Y les estrelles santes que'l blau cel illumenen,
doblant el cap, hont antes daurades llums s'encenen,
y en veu alta, en veu baixa, formant sols una veu;
y en la mar fosca y brava les remogudes ones,
baixant les fronts guarnides de lurs blanques corones
me diuen unes y altres: «¡Es Deu, lo senyor Deu!».

Marius¹⁴

I

Vers les florides planes del Mitjdia espantat
Lo Nort á millers llansa homes, fembres, infants;
A foc y flama venen, malfent y arrabasant:
Famolencs de or y terres, de sol, de lluna están!
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

II

Ab negres pells de fera vestits á mitjes van.
Rogenc lo caball porten, lo cos despitalat.
Quand menjén, es carn crua; quand beuen, beuen sang;
No parlen; xiulen, bramen: dona son ombra esglay.
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

III

Lo ressó de sa marxa recorda al huracá.
Los llatins, morts de espasme, nols gosen contemplar.
De ouir llur xillerissa lo mon ha tremolat.
Huit jorns fa ja que pasen, furients y menasants.
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

IV

Lo primer jorn que pasen, Roma se ha esgarriat;
Lo segon jorn que pasen, les roques se obrin ja;
Lo tercer jorn que pasen, trema el mon al seu pas;
Y lo quart jorn que pasen, lo sol se ha nubolat.
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

V

Y lo quint jorn que pasen, Marta ha profetisat;
Y el sisé jorn que pasen, desperten los soldats;
Y el seté jorn que pasen, demanen lo combat.
Y el huité jorn que pasen, ¡oh, Deu! quils detindrà?
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

VI

Ja corre la host romana per montanyes y valls;
Ja cau sobre'ls contraris tan pronta com lo llamp:
Ja están allá, en Podriera, los Teutons encerclats;
Brama l'estol feréstich: ¡quin terrible bramar!
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

¹⁴ Publicada, juntament amb l'original provençal, en *Las Provincias* (27-VI-1878).

VII

Sobre Podriera s'alsa lo sol, roig y sagnant.
Resona la trompeta; ataquen los Romans.
Tres jorns y tres nits dura la batalla de Laz.
Y la espasa llatina ferix que ferirás!
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

VIII

Ja, Mario, baix les roques desfets y destrosats,
Com lo rahim de octubre dins lo trull, els tens ya.
¡Quines horribles moles de morts per totes parts!
La terra, ja ben farta, no vol beure mes sang.
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

IX

Sortiu, oh corbs y feres, sortiu dels vostres caus:
Per tota vostra vida cabadres (sic) hia en lo pla.
¡Oh, terra de Provenza, be ten recordarás!
Lo mon que tu ofegares, ho hagués tot ofegat.
Es la barbarie que pasa davant lo mon dels Romans.

El sant Graal¹⁵

Allá molt llunt, en ignorada serra,
alsa el bell cap lo Montsalvat gloriós;
hiá en son cim un temple, y en la terra
no's veu ningú més gran y més hermós.

Una copa hiá en ell, de virtud rara,
guardada com tesor el més preuat,
tesor que un jorn als hómens, purs encara,
pe'ls àngels del Senyor fon abaixat.

Cada any, del Cel devalla una coloma
per renovar sa gracia y esplendor.
¡Es lo Sant Graal! y son potent aroma
dona á sos caballers sagrat ardor.

Aquell que té la gloria de servirlo
gotja un poder extrany y sobrehumá.
May les arts del Infern podrán ferirlo;
sa mirada, no més, el mal desfá.

En sa gloriosa y benhaurada empresa
defensant la virtud, l'honor y el dret,
no perdrá sa invencible fortaleza
mentres sabut no siga son secret.

Tots, al lluytar en eixa noble guerra,
lo misteri paurós debem guardar;
qui una paraula d'ell diu á la terra,
al punt mateix la deu abandonar.

Ya sabéu tots la desijada historia.
La lley, en mí, cumplida té que ser.
Mon pare Persifal reina en sa gloria;
soch Lohengrin, son fill y caballer.

¹⁵ Publicada, sense títol, en *Las Provincias* (25-X-1905).

6. Bibliografia

- Blasco Laguna, Ricard (1984): *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)*. València: Universitat de València / Ajuntament de l'Alcúdia.
- Ciprés Palacín, María Ángeles (2002): *Las traducciones catalanas del provenzal en la prensa del siglo XIX*. In: *Thélème. Revista Complutense de Estudios Franceses* 17, 179-195.
- Duran de València, Miquel (1936): *Teodor Llorente*. Barcelona: Barcino.
- Ferrando Francés, Antoni (1988): *Llengua literària i actitud política en Teodor Llorente. A propòsit de Cartes de soldat i Pro Pàtria*. In: *Caplletra* 4, 91-112.
- Greus, Vicente (1942): *Horas de reposo. Poesías*. València: F. Doménech.
- Guarner, Lluís (1983): *Pròleg*. In: Llorente Olivares, Teodor (1983): *Poesia valenciana completa*. València: Tres i Quatre, 17-90.
- Lafarga, Francisco (2000): *Teodoro Llorente y la traducción*. In: *Anuari de Filologia. Filologia Romànica* 2, 69-75.
- (2001): *Teodoro Llorente, traductor y antólogo de poesía francesa*. In: Pegenaute, Luis (ed.): *La traducción en la Edad de Plata*. Barcelona: PPU, 157-169.
- Llorente Olivares, Teodor (1936): *Poesies valencianes*. València: F. Doménech.
- Martínez Ruiz, José (1894): *Buscapiés (sátiras y críticas)*. València: F. Vives Mora.
- Menéndez y Pelayo, Marcelino (1909): *Preámbulo*. In: Llorente, Teodor (1909) *Nou llibret de versos*. València: Imprenta de Doménech, V-XXVII.
- Roca Ricart, Rafael (2004): *Teodor Llorente, el darrer patriarca*. Alzira: Bromera / IIFV.
- (2007a): *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*. València: PUV.
- (2007b): *Teodor Llorente i la Renaixença valenciana*. València: IAM.
- (2007c): *Teodor Llorente, escriptor valencià*. In: *Caplletra* 43, 9-38.
- (2007d): *El poeta i magistrat Vicent Greus i Roig (1837-1907)*. In: *Aljannat. Revista d'Estudis Locals* II, 101-131.
- (2010): *Teodor Llorente i la llengua dels valencians*. In: *Caplletra* 49, 43-63.
- Sagarra, Josep M. (1950): *La divina comèdia*. Barcelona: Alpha.
- Sanchis Guarner, Manuel (1959): *Llorente, traductor*. In: *Levante. Suplemento «Valencia»*, núm. 233 (13-XI-1959), 3.
- Simbor Roig, Vicent (1996): *Introducció*. In: Llorente, Teodor (1996): *Poesia*. València: IVEI, 7-31.

Actas del
XXVI Congreso Internacional
de Lingüística
y de Filología Románicas

Valencia 2010

Editores:

Emili CASANOVA HERRERO, Cesáreo CALVO RIGUAL

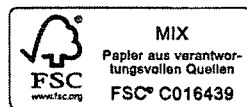
VOLUMEN VIII

Sección 12: Recursos electrónicos: diccionarios y corpus.
Lexicografía

Sección 13: Traducciones en la Romania
y traducciones latino-románicas

Sección 14: Lenguas criollas con base léxica romance
y contactos lingüísticos extra e intrarománicos

De Gruyter

ISBN 978-3-11-029986-1
e-ISBN 978-3-11-030003-1

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
A CIP catalog record for this book has been applied for at the Library of Congress.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie;
detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.dnb.de> abrufbar.

© 2013 Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston

Gesamtherstellung: Hubert & Co. GmbH & Co. KG, Göttingen

∞ Gedruckt auf säurefreiem Papier

Printed in Germany

www.degruyter.com